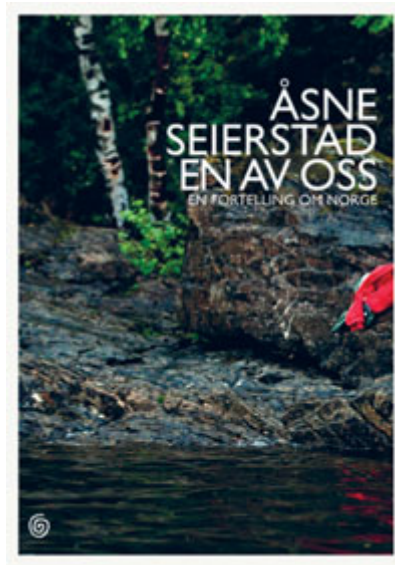

En av oss. En fortelling om Norge

Bøkene om Anders Behring Breivik er puslespillbrikker som bringer nye fakta til torgs, mens de store analysene uteblir.

PUBLISERT 7. januar 2014

Kagge forlag, 2013. 533
sider

Åsne Seierstad har skrevet en bredt anlagt bok. Hun tar for seg Anders Behring Breiviks oppvekst og voksenliv. Hun fokuserer på skjebnen til særlig to av de døde ungdommene, samt pårørendes opplevelser, rettssaken, og ikke minst deler av hendelsesforløpet på Utøya 22.7. Særlig kontrasten mellom livet til AUF-medlemmene Simon Sæbø fra Troms, Bano Akobakar Rashid fra Nesodden, og Breivik gjør inntrykk, og er fortellingstekniske grep, som skaper spenning i fortellingen.

Givende og rystende

Seierstad har skrevet en meget leseverdige bok, en «pageturner». Selv om mange av oss kjenner en del av hendelsene på Utøya, er det så erfaringsnært beskrevet at det er givende, og rystende. Beskrivelsen av Bano Akobakar Rashid, og Simon Sæbø fra Troms, er interessant i seg selv, også som tidsbilder. Kanskje særlig i bildet av Bano får Seierstad frem motsetninger og kompleksitet i personen, og unngår en mulig idealisering. Politiets fomling får sitt. Pårørendes reaksjoner, og opplevelsen av hvordan AUF ivaretok dem i etterkant, er tankevekkende og gir ny informasjon. På årsdagen etter 22.7. var eksempelvis de pårørende i utgangspunktet ikke tenkt å besøke øya, fordi

den dagen skulle markeringen forbeholdes unge AUF-medlemmer. Det opplevdes sårende.

Problematiske

Seierstad har fått berettiget kritikk for å tillegge de ulike aktørene tanker og følelser. Boka ville dessuten stått seg på flere metakommentarer, «slik kunne det tenkes at det var»-drøftinger. Flere anmeldere har trukket frem sitatet «Han senket skuldrene og trykket på tastene. Han slo på dem, han gled over dem. Han kjælte med tastaturet. .» Slik blir historien fargerik, her med et åpenbart erotisk element, og drives fremover, men ... problematisk. Beskrivelsen av Breiviks opphold på gården der han produserte bomben som gikk av i regjeringskvartalet, det fysiske slitet, utfordringene, og tankene rundt dette, er et annet eksempel. Det samme gjelder måten Seierstad klipper fra Breiviks manifest på for å vise hva han tenker i kontekster, hvor hun finner det relevant. Boka ville blitt bedre hvis hun forklarte hva hun gjorde, og sine egne avveininger.

I intervjuer har Seierstad forklart at hun ikke hadde betenkeligheter med å bruke taushetsbelagt materiale, les journalrapporter fra Statens senter for Barne- og ungdomspsykiatri, siden Breiviks handlinger har det omfanget det har. Kanskje har hun rett? Undertegnede har tidligere kritisert Aage Borchgrevink for det samme. Mulig jeg var urettferdig. Det er ikke lett å konkludere med at journaler aldri kan brukes uten aktuell persons samtykke, i møtet med denne type kriminalitet. Eller er det tiden som har gått, som gjør at vi psykologer og andre utvikler en toleranse for å bruke taushetsbelagt tekst? Det faktum at Wenche Behring Breivig er død? Uansett her er det svært vanskelige grenseoppganger.

Savner drøfting

Seierstad siterer fra de første politiavhørene av Breiviks mor. De forteller om sjokk, skam, evne til å reorientere seg i møtet med ekstreme belastninger, og til strevet med å opprettholde et selvbylde man kan leve med. Det er mange faktorer en kunne dvele ved. Seierstad fremstår derimot deskriptiv. I likhet med Marit Christensen har hun intervjuet Breiviks mor. Hvorvidt Wenche Behring Breivik ønsket at dette materialet skulle komme på trykk, er som kjent uklart. Seierstad fremstår varsom i sin beskrivelse av møtet med moren, en døende kvinne som er glad i sønnen sin, og tror han må ha blitt syk.

I beskrivelsen av Anders Behring Breivik går Seierstad grundig til verks. Vi leser om barndom, ungdom og voksenliv. Om relasjonen til moren og søsteren. Tidlig viste Anders foruroligende atferd, så som å pine dyr, ifølge Seierstad. Han drev med tagging, og forsøk på å vinne respekt. Anders var gutten og mannen som banket på flere dører, men aldri slapp helt inn, enten det gjaldt FRPU, eller hos den såkalte Fjordmannen.

Men hva gjør det med en å sitte inne og spille dataspill i et år? Hvilken rolle spiller rus i Breiviks liv? Dette er spørsmål jeg gjerne skulle sett ble drøftet ytterligere. Seierstad skriver dessuten lite om ideologi. Dette er en bok om «en gal manns verk».

I likhet med Marit Christensen har ikke Seierstad intervjuet Breiviks far. Det er beklagelig. Farens fjernhet og etter hvert direkte avvisning av sønnen da han er i femtenårsalderen og for andre gang kommer i politiets søkelys for tagging, trenger ytterligere oppmerksomhet, når barndommen skal belyses. Seierstad undrer likevel fint om hva farens avvisning gjorde med Anders.

Borchgrevink bedre

Det har vært spekulert rundt at boken er et bestillingsverk, fra utlandet. Ingenting galt med det. Den så langt virkelig gode boken som forsøker å forstå hvordan vårt nasjonale traume kunne skje, har likevel Åge Borchgrevink skrevet. Borchgrevink klarer bedre å plassere Breivik i en kontekst: oppvekst på åtti- og nittitallet i Vestkant- Oslo. Klasseperspektivet, den økende andelen av befolkningen med ikke-vestlig bakgrunn, ungdomstrender, ungdomshierarkier. Borchgrevink påpeker interessante paralleller mellom Breiviks psyke og det såkalte Manifestet, og er en større akademisk kapasitet i behandlingen av stoffet, etter min mening. Uttalelsene fra Breiviks stemor bidrar til å belyse Breiviks sårbarhet i tillegg til materialet fra Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri.

Ønsker å skape mening

Vi forsøker å forstå, naturlig nok. Forsøker å skape mening og sammenhengende historier. Vi vektlegger informasjon som passer, og overser annen informasjon. Essayisten og statistikeren Nasim Nicholas Taleb snakker om en svart svane, et uforutsigbart og sjeldent fenomen, som får store konsekvenser. Noe som ikke passer inn i forestillingene vi måtte ha om menneskelig atferd.

Verken eventuelt seksuelt misbruk i barneår eller utviklingsforstyrrelser kan redegjøre for «Veien til Utøya». Barndomstraumer eller politisk terrorisme? Spørsmålsstillingen drøftes som nevnt ikke. På gruppenivå kan vi si noe om faktorer som gjør en sårbar for å utvikle voldelig atferd. Hva var betydningen av såkalt hverdagsrasisme? Norges holdning til det flerkulturelle Norge? Gåtene er mange. Bøkene blir puslespillbrikker. De bringer nye biter av anamnesticke fakta til torgs, mens de store analysene uteblir.

Anmeldt av Kari Normann, spesialist i klinisk voksenpsykologi

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 51, nummer 1, 2014, side